

LIMOSA

ORGAAN VAN DE NEDERLANDSE ORNITHOLOGISCHE UNIE

Redactie:

Dr. H. M. DEKHUIJZEN (secretaris, p/a CABO, Postbus 14, 6700 AA Wageningen)
G. J. OREEL, Prof. Dr. K. H. VOOUS en Dr. W. J. WOLFF

TWEE BROEDGEVALLEN VAN DE MIDDELSTE ZAAGBEK *MERGUS SERRATOR* IN HET GREVELINGENMEER

Two breeding cases of the Red-breasted Merganser *Mergus serrator* in the Lake Grevelingen

A. VAN DER BERG, H. J. M. BAPTIST en P. L. MEININGER

INLEIDING

Voor de afsluiting van het Brouwershavense Gat was de Middelste Zaagbek *Mergus serrator* op de Grevelingen een regelmatige doortrekker en wintergast in aantallen tot 100 exemplaren. Op het in 1971 door afsluiting van de zee ontstane Grevelingenmeer is deze soort van september tot in mei in toe-

Fig. 1. Broedplaats van de Middelste Zaagbek *Mergus serrator* op De Hompelvoet in het Grevelingenmeer.

Foto H. J. M. Baptist

Breeding locality of the Red-breasted Merganser *Mergus serrator* on „De Hompelvoet” in the Lake Grevelingen.

Photo H. J. M. Baptist

nemende aantallen aan te treffen. Het maximum getelde aantal op één dag bedraagt nu rond de 1100 exemplaren. Sinds 1973 zijn ook gedurende de zomermaanden kleine aantallen Middelste Zaagbekken waargenomen die geregeld baltsten en bovendien belangstelling vertoonden voor enige potentiële broedplaatsen (Saeijs & Baptist 1976). In 1977 werden twee broedgevallen met zekerheid vastgesteld.

RESULTATEN

In voorjaar en zomer van 1977 waren in de omgeving van de thans permanent drooggevallene zandplaat De Hompelvoet constant enkele paren Middelste Zaagbekken aanwezig. Eén vrouwtje vertoonde gedrag dat op broeden wees. Dit gedrag bestond uit het geregeld bezoeken van enige pollen Helm *Ammophila arenaria* nabij de oever. Mede door de speciale aandacht voor deze soort werd door A. van der Berg op 10 augustus 1977 een vrouwtje Middelste Zaagbek met twee jongen van ongeveer twee weken oud ontdekt. Om dit broedgeval te kunnen bevestigen waren de volgende dag behalve A. van der Berg ook H. J. M. Baptist en P. L. Meininger ter plaatse. De op 10 augustus waargenomen vogel werd echter niet teruggevonden. Wel werd een vrouwtje Middelste Zaagbek gezien, zittend op de oever, dat later opvloog en vervolgens landde in een Helmpol op de zandplaat. Bij controle van deze plaats vloog de vogel van een nest waarin vier eieren en een donsjong van circa één dag oud (Fig. 1-3) Het donsjong voldeed aan de beschrijvingen in de

Fig. 2. Nest met eieren en donsjong van Middelste Zaagbek *Mergus serrator*. De Hompelvoet, Grevelingenmeer, 11 augustus 1977.

Nest with eggs and downy chick of Red-breasted Merganser *Mergus serrator*, De Hompelvoet, Lake Grevelingen, 11 August 1977.

Foto H. J. M. Baptist

Photo H. J. M. Baptist

literatuur. Bovendien herkenden Baptist en Meininger het donsjong op grond van in Scandinavië en Schotland opgedane ervaringen.

Nadat een week later het vrouwtje met jong zwemmend is waargenomen, werd op 18 augustus het nest met de daarin achtergebleven eieren verzameld en naar het Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum) te Amsterdam gestuurd waar het is opgenomen in de collectie onder nummer ZMA 31.312.

DISCUSSIE

De Middelste Zaagbek is broedvogel van Groenland, IJsland, Ierland, Schotland, Noordwest-Engeland, Wales, Scandinavië, Finland, Denemarken, het noorden van West- en Oost-Duitsland, Polen, Rusland, Siberië en Noord-Amerika. Geïsoleerde broedplaatsen bevinden zich op het Krim-schiereiland in de Zwarte Zee en aan de westkust van de Kaspische Zee (Bauer & Glutz von Blotzheim 1969, Voous 1960).

Na raadpleging van de literatuur kon het volgende overzicht van broedgevallen in Nederland worden samengesteld (* door de CNA aanvaarde gevallen).

1916 Noordwestplaat nabij Rottum (CNA 1970, Tekke 1974)*

1923 Rottumeroog; jongen grootgebracht (Bauer & Glutz von Blotzheim 1969)

1936 Texel (CNA 1970)*

1937 Texel (CNA 1970)*

1953 Texel; twee nesten (Junge 1955)

1959 Rottumeroog (Hellebrekers 1967, Tekke 1974)*

1960 Rottumeroog; nestvondst (Braaksma 1966)

1964 Texel; vrouwtje met jongen (van Orden et al 1967)

1966 Schiermonnikoog; vrouwtje met jongen (Mooser 1973)

1967 Schiermonnikoog; vrouwtje met jongen (Mooser 1973)

1970 Schiermonnikoog; vrouwtje met jongen (Mooser 1973)

1977 Grevelingenmeer; twee broedgevallen*

Ook in het Deense en Duitse Waddengebied is de Middelste Zaagbek een onregelmatige broedvogel (Dybbro 1976). De in het Grevelingenmeer geconstateerde broedgevallen zijn in Nederland de eerste buiten het Waddengebied. De enige zuidelijker gelegen broedplaatsen in West-Europa bevinden zich aan de zuidkust van Ierland en in Derbyshire aan de zuidkust van Wales. Vele gebieden langs de westkust van Engeland en Wales zijn sinds 1950 door de Middelste Zaagbek gekoloniseerd (Sharrock 1976).

Het Grevelingenmeer is een zoutwatermeer waarin verschillende zandplaten zijn gelegen. De oevers van deze zandplaten zijn plaatselijk door middel van grind vastgelegd. De nestplaats, op één van de zandplaten, De Hompelvoet, wordt gekenmerkt door een schaars begroeide, permanent drooggevalen schelpenvlakte met verspreide pollen Helm. Als zodanig vertoont het

biotoop enige mate van overeenkomst met de fjorden in Denemarken en de overige vlakke delen van de Oostzeekust.

In de ondiepe wateren van het Grevelingenmeer komen veel kleine vissen voor (Saeijs & Baptist 1976). Bovendien leven er grote aantallen Aasgarnalen *Praunus flexuosis* en vele andere soorten kleine kreeftachtigen *Crustacea* welke als voedsel voor jonge Middelste Zaagbekken geschikt zouden kunnen zijn.

Gezien het geconstateerde gedrag van verschillende paren Middelste Zaagbekken in de broedtijd, het aanwezige biotoop en de reeds geconstateerde broedgevallen, moet het niet uitgesloten worden geacht dat in de toekomst in het Grevelingenmeer meer broedgevallen zullen worden geconstateerd. Indien ook na 1985 het meer zout zal blijven, lijkt een permanente vestiging zelfs niet onmogelijk.

Wij danken de heer A. J. Beintema voor zijn waardevolle aanvullende opmerkingen over historische broedgevallen.

Fig. 3. Donsjong van de Middelste Zaagbek *Mergus serrator*. De Hompelvoet, Grevelingenmeer, 11 augustus 1977.

Foto H. J. M. Baptist
Downy chick of Red-breasted Merganser Mergus serrator. De Hompelvoet, Lake Grevelingen, 11 August 1977.

Photo H. J. M. Baptist

SAMENVATTING

Op het Grevelingenmeer werden sinds 1973 kleine aantallen overzomerende Middelste Zaagbekken *Mergus serrator* waargenomen. Op 10 augustus 1977 werd een vrouwtje met twee jongen van ongeveer twee weken oud waargenomen en op 11 augustus 1977 werd een ander vrouwtje aangetroffen op een nest met vier eieren en een donsjong.

Voor Nederland betreft dit het 13e en 14e broedgeval sinds 1900 (het 5e en 6e door de CNA aanvaarde) en het eerste broedgeval buiten het Waddengebied.

SUMMARY

Since 1973 small numbers of Red-breasted Mergansers *Mergus serrator* are summering in the Lake Grevelingen (Zuid-Holland and Zeeland). The behaviour of some birds indicated mating and breeding. On 10 August 1977 a female with two young, about two weeks old, was observed. On 11 August 1977 a female was found incubating a nest with four eggs and a downy chick.

These constitute the 13th and 14th breeding case reported from the Netherlands since 1900 (the 5th and 6th accepted by the CNA, „Dutch Rarities Committee”) and the first outside of the Waddensea-area.

LITERATUUR

- Bauer, K. M. & U. N. Glutz von Blotzheim. 1969. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 3. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- Braaksma, S. 1966. Gegevens over de avifauna van Rottumeroog en Rottumerplaat. Gestencild rapport Staatsbosbeheer Afdeling Natuurbehoud, Utrecht.
- Commissie voor de Nederlandse Avifauna (CNA). 1970. Avifauna van Nederland. E. J. Brill, Leiden.
- Dybbro, T. 1976. De danske ynglefugles udbredelse. Dansk Ornithologisk Forening, København.
- Hellebrekers, W. P. H. 1967. Gegevens over de eieren van min of meer zeldzame of schaarse inlandse broedvogels. *Limosa* 40: 113—122.
- Junge, G. C. A. 1955. Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1954. *Ardea* 43: 248—260.
- Mooser, R. 1973. De vogels van Schiermonnikoog. Wetenschappelijke Mededeling K.N.N.V. no. 95, Hoogwoud.
- Orden, C. van, A. J. Dijkse & L. J. Dijkse. 1967. De vogels van Texel. De Texelse Museumvereniging, Texel.
- Saeijs, H. L. F. & H. J. M. Baptist. 1976. Vogels Grevelingenmeer. Ontwikkelingen vogelstand in een zout meer van 1971-1975. Rijkswaterstaat, Deltadienst Afdeling Milieuonderzoek, nota 76—31, twee delen.
- Sharrock, J. T. R. 1976. The Atlas of Breeding Birds in Britain and Ireland. T. & A. D. Poyser, Berkhamsted.
- Tekke, M. J. 1974. Ornithologie van Nederland 1972. *Limosa* 47: 33—50.
- Voous, K. H. 1960. Atlas van de Europese vogels. Elsevier, Amsterdam & Brussel.

Adres: A. van der Berg, Molentienden 68, 3253 VG Ouddorp.

H. J. M. Baptist en P. L. Meininger, postbus 439, 4330 AK Middelburg.